

прізвище було викреслено зі списку номінантів на Шевченківську премію. 14 березня 1994 р. він помер. Похований у Львові. Лише через чотири роки після смерті вченого фундація його імені за сприяння фонду Сороса видала двотомну монографію «Українська дума і пісня в світі» – працю всього його життя.

Життєвий шлях Григорія Нудьги можна визначити як творчий подвиг в ім'я науки. Для Г. Нудьги наука починалася з факту. Спираючись на науково обґрунтовані, беззаперечні факти й матеріали він послідовно доводив велич української культури. Наукова спадщина вченого потребує більш детального дослідження, окремі факти його життя – уточнення. Відроджуючи традиції української пісенної творчості, традиції кобзарства, слід увічнити пам'ять Г. Нудьги й на його малій батьківщині – Сумщині.

Посилання

1. Петров Г. Без чужих обіймів / Г. Петров // Панорама Сумщини. – 1992. – 30 липня.
2. Хвостенко Г. Республіка козаків від Григорія Нудьги / Г. Хвостенко // Сумщина. – 2008. – № 113 (8 жовтня).
3. П'ятаченко С. До народних джерел Сумщини (навчальний посібник) / С. П'ятаченко. – Суми: МакДен, 2004. – 80 с.
4. Інакодумство на Сумщині. Збірник документів та матеріалів (1955-1990 роки). Том 1 / Упорядники: Артюх В.О., Іванущенко Г.М., Садівничий В.О. – Суми :ВВП «Мрія-1»ТОВ, 2012. – 300 с.: іл.
5. Худицький В. Гомер української пісні / В.Худицький // DT.UA(Інформаційно-аналітичний тижневик). – 2013. – № 4 (101). – 2 лютого.
6. Нудьга Г.Український поетичний епос. (думи) / Г. Нудьга. – К.: Знання, 1971. – 50 с.
7. Шевчук Т.М., Балушок В.Г. Чи були герої зрадниками, або Ще раз про проблему історизму фольклору / Т.Шевчук, В. Балушок // Український історичний журнал. – 2012. – № 5. – С. 187-195.
8. Українська культура. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.

Рожкова Л.І. Выдающийся украинский фольклорист (к 100-летию рождения Г.А. Нудьги)

В статье раскрываются основные этапы биографии и научной деятельности фольклориста Григория Нудьги. Особое внимание уделяется исследованиям народного песенного творчества, в частности украинских дум.

Ключевые слова: украинский фольклор, песенное творчество, народные думы, кобзарство.

Rozhkova L.I. Prominent Ukrainian specialist in folk-lore (to 100 years from birth of H. A. Nudha)

The basic stages of biography and scientific activity of specialist in folk-lore Hryhorii Nudha is described in the article. The special attention is paid to researches of folk song creative, in particular, Ukrainian thoughts.

Key words: Ukrainian folk-lore, song creation, folk thoughts, kobza-player.

27.03.2013 р.

УДК 908(477):791.635-051Богданович «19/20»

Л.В. Колесникова

ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ ОЛЕКСІЯ БОГДАНОВИЧА

У статті висвітлено важливі аспекти творчості одного з кращих сучасних акторів, провідного актора Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка Олексія Богдановича, який є уродженцем села Береза Глухівського району Сумської області.

Ключові слова: театр, акторська майстерність, сценічний універсалізм, Олексій Богданович.

Тисячолітні культурні здобутки Глухівщини потребують збереження, уваги науковців і громадськості. На таку ж увагу заслуговують і сучасні здобутки, які почасти залишаються поза науковим дискурсом. Так, концепт «Глухів театральний» перебуває лише у смислово-полі історії XVIII – поч. XX ст. [3; 5]. Проте Глухівщина має причетність і до сучасного театрального життя: такі постаті, як Ада Роговцева (16.07.1937 р., м. Глухів) і Олексій Богданович (23.03.1963 р., с. Береза) дають для цього вагомий підстави. На думку багатьох театрознавців, О. Богданович є одним із кращих акторів українського театру. Проте між широким загалом і Театром існує значна дистанція, а телебачення і радіо тут рідко стають медіаторами. Відродження у Глухові професійного театру є бажаною справою і було б відновленням історичної справедливості. Та ми усвідомлюємо складність цієї справи, яка потребуватиме значних зусиль великої кількості людей. І все ж це не є вагомим приводом для зволікань і відтермінування початку роботи, оскільки перші кроки можуть полягати в інформаційних зрушеннях і відродженні історичної пам'яті.

У періодичних виданнях є значна кількість публікацій, присвячених О. Богдановичу, є статті і у Вікіпедії, на сайті kino-teatr.ru, проте цим публікаціям притаманна інформаційна спрямованість. Минулого року вийшла друком книга Л. Брюховецької «Українські обличчя кіно й театру», один із розділів якої присвячений нашому землякові [4]. Отже, мета статті зумовлена зазначеними чинниками.

Театральна вистава як єдине ціле твориться колективними діями і зусиллями людей різних театральних професій: режисера, сценариста, балетмейстера, художника, костюмера та ін. Та все ж «головним носієм театрального дійства є актор, у творчості якого втілена сутність театру: здатність захоплювати глядачів художнім видовищем життя, що протікає безпосередньо у них перед очима, творчим процесом його втілення» [2], бо саме він доносить чи не доносить до глядачів Слово драматурга, проінтерпретоване режисером, їхні творчі задуми саме завдяки акторові можуть прийматися чи не прийматися ті чи інші максими, системи цінностей, світоглядні орієнтири.

У театрі, на відміну від кіно, немає монтажу, відсутня і можливість перезняти невдалий момент.

Вистава твориться «тут і тепер», і «в системі чітко організованої вистави актор лишається незалежним художником, здатним притаманними лише йому засобами відтворити на сцені живий людський образ, передати складність і багатство людської психології» [2]. І у театрального актора є можливість, якої позбавлений актор кіно: в разі потреби внести корективи у наступні вистави, але їх бачитимуть уже інші глядачі, а для присутніх у залі існує і збережеться у пам'яті саме ця, тому вона все ж є неповторюваною. Це зумовлює високі вимоги до вистави як цілісності, системи, і до її підсистем та елементів, взаємодією яких і вибудовується та цілісність. Тому кожна вистава є, певною мірою, прем'єрою, коли діяльність з її народження є творчістю, а не заробітчанством.

Це зумовлює специфічні вимоги щодо майстерності театрального актора, основою якої є його особисті інтелектуальні та емоційні ресурси, зовнішні дані, пластика, міміка, тембр голосу, мова. Для створення певного образу можуть використовуватися зовнішні атрибути: грим, костюм тощо. Важливою складовою акторської майстерності є мистецтво імпровізації, оскільки під час вистави можуть виникати непередбачувані ситуації: партнер забув слова чи переплутав мізансцени (розташування акторів на сцені в окремі моменти вистави), може вийти на сцену невчасно тощо. Кожна з таких ситуацій ламає малюнок вистави, а іноді може призвести до її зриву, а в театрі колективним є не лише успіх, а й поразка, тому важливо уміти діяти за нових обставин. Усі ці якості притаманні справжнім майстрам сцени.

До їхньої когорти належить і провідний актор Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка Олексій Богданович, якого фахівці визнають одним із кращих сучасних акторів. Зовні акторська доля нашого земляка складається легко і успішно. Після закінчення середньої школи у с. Береза він, пройшовши вступні випробовування і конкурсний відбір, один із найжорсткіших в Україні, стає студентом Київського інституту театрального мистецтва ім. І.Карпенка-Карого. Він завжди висловлює вдячність шкільним учителям, які дали високий рівень знань, що не лише зробило його конкурентоспроможним абітурієнтом, а й дало впевненість у власних силах, що на початку навчання у престижному навчальному закладі було важливим. У виші О. Богдановичу також поталанило з педагогами. І за логікою історії чи примхою долі викладачем сценічної майстерності у нього була А.М. Роговцева.

Після закінчення навчання (1984 р.) молодого актора запросили до театру, в якому він, за винятком років армійської служби, працює дотепер. За цей час зіграно понад 40 ролей, більшість з яких стали вагомими подіями не лише у творчій біографії актора, а й у мистецькому житті Києва й України. Мистецтво перетілення, романтична зовнішність, досконала пластика, виразна міміка, чіткі виражені жести,

тембр голосу, що відразу запам'ятовується, хороші вокальні дані, розвинена інтуїція, відчуття партнера і сцени, у поєднанні з любов'ю до професії і повагою до глядачів, – це основа, на якій твориться і з якої постає сценічна органічність у кожній ролі, хоча це, переважно, ролі вінценосних осіб чи представників верхніх суспільних прошарків.

З притаманними йому самоіронією і самоповагою актор жартує: «Так мене й називають – штатний король театру імені Франка. Господи! Адже я – «хлопець із села». Які там королі? Мені б картоплю копати...» [1]. Хоча він є органічним і переконливим і в ролях королів, і в ролі Миколи Задорожного із 4-серійного телефільму «Украдене щастя» (за відомим однойменним твором Івана Франка). Можливо, ще й тому, що володіє не лише акторською майстерністю, а й вправно виконує будь-яку сільську роботу, оскільки народний артист України О. Богданович щосезону (весняно-осіннього) виконує ще одну роль, важливу у його житті, – синівську.

Перші роки театральної кар'єри амбітний актор переважно грав у масових сценах, хоча 1984 р. виконав і першу свою роль у виставі за п'єсою А. Макайонка «Трибунал». Успішний дебют у кіно відбувся 1986 р. у фільмі М. Машенка «Все перемагає любов», а наступного року на телеекрані виходить фільм О. Бійми, який зробив О. Богдановича упізнаваним, – «Блакитна троянда» за п'єсою Лесі Українки, де він зіграв роль Ореста. З режисером О. Біймою творча співпраця триватиме і в наступні роки, що принесе акторові першу вагому нагороду – Шевченківську премію (1996 р.).

Серед талановитих ролей першого періоду творчості (Іван Бездомний, Гриць, Михась та ін.) вирізняється роль Лукаша з «Лісової пісні» Лесі Українки, де актор застосував усю свою майстерність, щоб передати трагедію талановитої людини, яка боронить свій світ і кохання від знеособлюючого тиску «das man», та все ж не може встояти перед спокусами світу. Такт і повага до героя зумовили малюнок ролі: психологічно насичений, але позбавлений зовнішніх ефектів. Сцена фінальної гри на сопілці у виконанні О. Богдановича набуває вселенського трагізму. Таке трактування образу Лукаша є одним із найпереконливіших.

Відавна в театрі склалася традиція розподілу ролей за амплуа: інженеру, трагік, герой-коханець тощо. Часто для талановитих акторів рамки амплуа стають затісними. Універсально обдаровані актори, як правило, прагнуть зламати стереотипи, виконуючи різнопланові ролі.

Ще один бік багатогранного обдарування О. Богдановича унаочнюється у комедійних і гротескових ролях: Петруччіо з «Приборкання норовливої» В. Шекспіра, принц Уельський у «Кіні IV» Г. Горіна, Чичиков, Тартюф, граф Альмавіва з осучасненої п'єси П.-О. Бомарше, Подколюсін із Гоголівського

«Одруження» та інші. Для кожного з цих непозитивних героїв, а іноді – негідників, актор знаходить неповторні барви: інтонація, жест, поворот голови, хода, і кожен із них в інтерпретації О. Богдановича – це жива, не позбавлена шарму чи деякої чарівності людина у прояві суперечності між наявним і належним, як то і має бути (за класичним визначенням) притаманним комічному.

Достотною перлиною франківців за останні роки є вистава за п'єсою культового французького драматурга і письменника, філософа Еріка-Емануеля Шмітта «Маленькі подружні злочини», написаною 2003 року. Для постановки п'єси керівництво театру запросило ще одну культову постать – харизматичного польського режисера Кшиштофа Зануссі, який для втілення свого творчого задуму обрав акторів І. Дорошенко та О. Богдановича. На перетині різних культур і менталітетів із їхньої взаємодії генерується твір, який має всі підстави для того, щоб бути долученим до числа шедеврів.

Вистава має камерний характер, її тривалість – 1 година 40 хвилин. Іде без перерви.

Сценічне оформлення – строгі декорації, і двоє акторів, подружжя Ліза і Жіль. Дія, власне, могла б відбуватися у будь-якій країні, й імена героїв могли б бути інші. Драматург, режисер і актори змогли уникнути пасток і сентименталізму, вульгарності. Вони сколихнули душі глядачів, тримаючи в напрузі майже 2 години, протягом яких події постають у різних ракурсах, викликаючи суперечливі почуття у глядачів, перед якими розгортається гостра психологічна драма з кримінальним флером. У п'єсі глибока внутрішня напруга і динамізм почуттів поєднується із зовнішньою статичністю. Суперечність між змістом і формою є ще одним джерелом напруги і впливу на глядача.

Такі ролі є знаковими для творчої біографії будь-якого актора, оскільки постають вони з максимальної самовіддачі, з опредметнення взаємодії таланту і натхнення, їхньої синергії. Передумовою успіху є якість, яку називають відчуттям сцени: коли там постійно перебувають лише двоє акторів, увага глядачів прикута щохвилини, щосекунди саме до них, і, навіть перебуваючи в глибині сцени, вони, фактично, знаходяться на авансцені, оскільки позбавлені можливості принаймні тимчасово відійти у тінь. Разом з акторами глядачі шукають відповідь на питання, яке постало перед Жілем, коли до нього після амнезії повернулася пам'ять. Чому так сталося? Чому після п'ятнадцяти років подружнього щасливого, як він уважав, життя Ліза намагалася його вбити? Шукаючи відповідь, він повертається у минуле, зазирає у власну і Лізину душу, щоразу приголомшуючи глядачів несподіваним поворотом.

Одна з останніх робіт О. Богдановича в театрі – роль міланського герцога Просперо у п'єсі Шекспіра «Буря». Це остання масштабна робота видатного англійського драматурга, яка стала однією з перших європейських трагікомедій. Цей жанр надзвичай-

Олексій Богданович

но популярний серед глядачів, оскільки цим творам притаманна, як і трагедії, глибина і внутрішня напруга, але тут трагедійна колізія завершується не смертю однієї зі сторін зіткнення, а щасливим відновленням гармонії у світі і в душах героїв. Глибокий і суперечливий образ залюбленого у науці правителя, який став жертвою підступності і змушений разом із донькою поневірятися далекими світами, викликає співчуття, але Просперо-чаклун, що використовує здобуті знання для помсти, викликає вже амбівалентні почуття. Надзвичайно переконливий актор у фіналі, де Просперо, власне, повертається до себе. Лаконічно світлими барвами він передає батьківську любов.

Специфіка життя у мегаполісі сприяла широкому поширенню аудіокниг, що раніше використовувалися, переважно, людьми з обмеженими можливостями. Подією минулого року став вихід твору, який 2005 року здобув премію «Книга року ВВС»: іронічно-еротичного роману детективного спрямування «Весняні ігри в осінніх садах» Ю. Винничука, який віртуозно озвучив О. Богданович. Складність такої роботи зумовлена кількома чинниками. По-перше, з усіх проявів комічного іронія є найскладнішою, оскільки передбачає співпрацю інтелектів суб'єкта іронії, автора, та її реципієнта – читача / слухача. По-друге, в аудіоверсії іронічного твору з'являється ще один елемент – актор, а точніше – Голос, а тому взаємодія набуває складнішого характеру. По-третє, з усього

мистецько-акторського арсеналу він може використувати лише Слово і Голос. І, по-четверте, актор, створюючи версію, що наближається до письменникового бачення твору, надає йому все ж особистісного забарвлення, і конче важливо, щоб у цьому разі залишався люфт і для взаємодії / співтворчості із реципієнтом.

Не можна оминати увагою ще одну іпостась нашого земляка – роботу на радіо, де він успішно продовжив традиції, закладені дикторами старої генерації, ставши співведучим радіопроеграми «Слово». Робота на радіо ставить актора, що звик працювати, взаємодіючи із глядацькою залю, у відмінні параметри діяльності, де можна використувати лише слово, яке множить на людську небайдужість, інтелект та майстерне володіння голосом.

Кожен твір мистецтва створюється у конкретному соціальному хронотопі, тому він пов'язаний із цією епохою і несе на собі її відбитки, означений він і рисами, притаманними його творцям. Кращі твори спроможні подолати часові і просторові межі і стати частиною духовного життя людей інших країн, інших епох. Коли Л. Костенко називає митців «пілігримами віків», вона, на нашу думку, має на увазі саме цю особливість. О. Богданович своєю творчістю і силою таланту пов'язує різні культурні простори і темпоральні модуси, долучаючи сучасників до високого світу духовності і допомагаючи подолати тиск буденності.

Посилання

1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: day.kiev.ua>171220.
2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: slovari.yandex.ru/~книги/БСЭ/Театр.
3. Белашов В.І. Глухів – столиця Гетьманщини (До Глухівського періоду історії України) / В.І. Белашов, - Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – 220 с.
4. Брюховецька Л. Українські обличчя кіно і театру / Л. Брюховецька. – К.: За друга, 2012. – 528 с.
5. Новиков А. Українська драматургія й театр від найдавніших часів до початку ХХ ст.: монографія / А. Новиков. – Харків: Сага, 2011. – 408 с.

Колесникова Л.В. Творческий портрет Алексея Богдановича

В статье освещены важные аспекты творчества одного из лучших современных актёров, ведущего актёра Национального академического театра имени Ивана Франко Алексея Богдановича, который является уроженцем села Берёза Глуховского района Сумской области.

Ключевые слова: театр, актёрское мастерство, сценический универсализм, Алексей Богданович.

Kolesnykova L.V. Creative portrait of Oleksii Bohdanovych

Some aspects of creativity of one of the best modern actors, the leading actor of National drama theater named Ivan Franco are considered in the article. He was born in the village Bereza of Hlukhiv district, Sumy region.

Key words: theater, acting, scenic universality, Oleksii Bohdanovych.

15.03.2013 р.

УДК 392:502.175 (477) (043.3)

А.О. Шевель

ПРИРОДА СІВЕРСЬКОГО КРАЮ ЯК ЖИТТЄДАЙНЕ ДЖЕРЕЛО ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

В статті висвітлюються питання взаємозв'язку навколишнього середовища і здоров'я людини. Автором проаналізовано поняття здоров'я, здійснено опис кліматичних умов Сіверського краю і вплив їх на здоров'я людини з історичних джерел, подано погляди українського біолога, еколога, рентгенолога Миколи Воскресенського на зв'язок організму і довкілля, які не втратили своєї актуальності у наш час.

Ключові слова: навколишнє середовище, природні фактори, Сіверський край, Микола Воскресенський.

Сьогодні питання стосунків навколишнього середовища і людської цивілізації набуло глобального характеру. Усім нам необхідно усвідомити важливість даної проблеми, об'єднатись навколо спільної мети, для того, щоб здійснити переворот у відносинах між суспільством і природою. Природа України – найкрасивіша у світі, багата, щедра, різноманітна. Поклоніння матері-Природі, пошуку у неї захисту і засобів життя, а в окремі періоди і виживання, генетично закладені попередніми поколіннями у більшості із нас.

Здоров'я окремої людини та груп населення, які утворюються за тими чи іншими ознаками, а також населення у цілому, залежить від середовища існування. Дослідження показали наявність такої залежності (прямої чи дотичної) практично від усіх його елементів. Разом з тим, існує і зворотний зв'язок, тобто – у сучасних умовах практично всі елементи середовища існування відчувають на собі вплив людини.

Загальновідомим є той факт, що природні фактори здоров'я стимулюють функції організму за рахунок значних інформаційних потоків. У той же час людина на сучасному етапі в результаті урбанізації значною мірою ізольована від природного середовища. Зокрема, відсутній постійний контакт із свіжим повітрям, чистою і холодною водою, землею. Ми багато в чому втратили здатність сприймати корисні впливи навколишнього середовища, але ж добре знаємо, що здоров'я людини перебуває у взаємозв'язку з багатьма чинниками, такими, як соціальні, природні, біологічні, психологічні, культурні та ін., воно тісно пов'язане з життєдіяльністю людини, яка визначається не в останню чергу середовищем її існування.

Нині серед вчених відсутні єдність і згода стосовно інтерпретації поняття «здоров'я». Так, П.І. Калью на основі вивчення світового інформаційного потоку документів склав перелік 79 визначень поняття сутності здоров'я людини. Як відзначає автор, наведений перелік є далеко не повним. Здоров'я часто розглядають як відсутність хвороби. Але здоров'я – це не лише відсутність хвороби, це також здатність швидко адаптуватись до умов середовища, здатність до опти-